

La realitat és una imatge desenfocada

2008-06-27 12:00:39

José Cardoso Pires

El Delfí

Traducció d'Anna Cortils Munné

Edicions del Salobre, Port de Pollença, 2008

Sembla pertinent de referir el context en què es va publicar originalment *O Delfim*. Una data –la de 1968– potser no imprescindible, però sí útil a l'hora d'encarar una novel·la que ha suposat un dels punts d'inflexió de la narrativa portuguesa de les darreres dècades. Perquè ajuda a entendre l'innegable component d'experimentació formal que presenta, destinada a marcar distància amb la tradició neorealista vigent en aquell moment. I també a copsar l'abast real del contingut, amb un discurs social i moral produït quan a l'*Estado Novo* creat per Salazar li quedaven encara alguns anys de vida. De fet, *El Delfí* sembla el producte d'un autor preocupat per la manera d'escriure la realitat que l'envolta sense ser realista o neorealista; d'elaborar un retrat precís –i no exempt de compromís personal– d'un moment històric de crisi, sense recórrer ni al relat històric a l'ús ni a les formes més visibles dels intel·lectuals *engagés* de l'època. I això explica en certa mesura la narrativa portuguesa posterior: explica, per entendre'ns, les novel·les més interessants de [Saramago](#) –*L'any de la mort de Ricardo Reis*– o algunes de Lobo Antunes –*Exhortació als cocodrils*–, on es combina desmitificació de la identitat lusitana, relat històric i denúncia social amb la recerca de noves formes narratives.

L'argument parteix d'un doble crim passional ocorregut al poble de Gafeira, i fa servir de fil conductor la figura d'un escriptor que s'hi trasllada amb la intenció de reconstruir el fets i escriure'n la història. De fet, és ell el narrador de la novel·la, erigit en un cronista de la realitat del poble que combina en el discurs el viatge actual amb els records d'una estada anterior, i les converses que hi va tenir amb els tres protagonistes directes dels fets. Un triangle que té en un dels vèrtexs a Tomás Manuel, conegut com l'Enginyer o com El Delfí: el senyoret rural en vies d'extinció, l'últim representant de la saga dels Palma Bravo, amos absoluts de Gafeira. I en els altres dos a l'esposa, trobada morta en les aigües de l'estany propietat de la família –omnipresent com a símbol de poder–, i al criat, a qui troben en el llit conjugal. El nucli central, però, és el retrat de Tomás Manuel i, a partir d'aquest, l'aproximació a la societat rural portuguesa de l'època. El retrat del terratinent dèspota, masclista, bevedor. D'un home que fuig, que s'atrinxera en el féu de senyor extemporani que se sap l'últim i, per aquest motiu, desconfiat dels seus conciutadans. La imatge de la pervivència –tot i que en descomposició– d'una mentalitat medieval marcada pel paternalisme i pel sentiment de superioritat del senyor d'aires encara feudals.

El plantejament aprofita elements de la novel·la policíaca per estructurar els diferents testimonis dels habitants del poble amb qui parla l'escriptor, però també per mantenir un cert suspens al voltant del crim, i per allò que té de retrat incomplet, ple de buits que el lector ha d'omplir. Una combinació de discursos en estil directe que dona com a resultat una polifonia d'identitats confoses, en desintegració, en conflicte; i amb l'escriptor exercint de guia de l'estrany viatge. Una realitat construïda a partir d'imatges superposades, filtrades per algú que les va descobrint al mateix temps que nosaltres, cosa que els atorga una certa distorsió: el relativisme de punts de vista constantment creuats fins a produir un *estrabisme* narratiu. I això ajuda a atorgar a l'obra un to al·legòric, de realitat concreta que vol apuntar cap a una altra de més abstracta, d'anècdota que aspira a categoria.

Pere Calonge • Ex-Libris

<http://www.perecalonge.com/exlibris/>

Al mateix temps, el narrador no s'està d'esguitar el discurs de reflexions sobre el procés creatiu de l'obra que pretén d'escriure; i, més en general, sobre aquella recerca de noves vies d'expressió de la realitat a què al·ludíem abans: "Es queixi o no de la pretensió i dels vicis de la recuperació històrica que hi ha en un Viatge al voltant de la Meva habitació, que protesti tan com vulgui contra la passió del no-res, del detall i contra el menyspreable gust de l'anomenat present intemporal [...] El poble s'ha desenfocat, ha perdut punts de referència. Dues morts sobtades li han tallat el fil normal del temps i les veus que m'hi lligaven s'han anat distanciant, distanciant, cap a horitzons increïblement imprecisos". Hiperrealisme, ha estat la discutible etiqueta emprada en alguna ocasió; en qualsevol cas, la manera més adient, potser, de mostrar un moment històric conflictiu, de crisi, de canvis profunds.